

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарно-педагогічний факультет Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декаан гуманітарно-педагогічного факультету
Людмила СТАНІСЛАВОВА

30 08 2024

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна **Етнографія**
Рівень вищої освіти **Перший (бакалаврський)**

Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач	Міщенко Олена Володимирівна
Профайл викладача	https://tpodm.khmnu.edu.ua/naukova-diyalnist/pedagogichna-diyalnist-mishhenko-olena-volodymyrivna/
Е-mail викладача	el_mischenko@khmnu.edu.ua
Контактний телефон	068-172-94-00
Сторінка дисципліни в ІСУ	https://msn.khmnu.edu.ua/enrol/index.php?id=3880
Консультації	Очні: за розкладом онлайн: за необхідністю та попередньою домовленістю

Загальна характеристика дисципліни

Статус дисципліни	Форма навчання	Загальний обсяг		Кількість годин						Форма семестрового контролю			
		Кредити ЄКТС	Години	Аудиторні заняття					Самостійна робота, в т. ч. ІРС	Курсовий проект	Курсова робота	залік	іспит
				Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття					
В	Д	4	120	54	36		18		66			+	
В	З	4	120	12	4		8		108			+	

Анотація навчальної дисципліни

Дисципліна «Етнографія» формує у здобувачів вищої освіти загальну культуру, здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії українського народу, яка включає в себе історію житла, одягу, харчування, родинного укладу, світогляду, народних знань, вірувань, обрядів і звичаїв, соціальних відносин опосередкованих матеріальними предметами, форм побуту у широкому сенсі цього слова. Дисципліна викладається для денної та заочної форм навчання. При викладанні дисципліни використовуються активні і творчі форми проведення занять, зокрема майстер-класи.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни. Формування особистості фахівця, здатної зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії українського народу.

Завдання дисципліни. Поглиблення знань з дисциплін гуманітарного спрямування обов'язкового циклу, формування компетентностей щодо усвідомлення культурних цінностей, духовного надбання українського народу та особливостей його розвитку.

Очікувані результати навчання

Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: **визначати** автохтонність українського етносу; характеризувати етапи розвитку української культури та основні їх ознаки; **прослідковувати** тенденції відродження світоглядних знань та вірувань, фольклору, мистецтва, ремесел прадавніх українців; **аналізувати** на прикладах усної народної творчості національні корені українців як окремо сформованого загальнопланетарного явища; **виконувати** оцінку сучасних етнічних процесів у суспільстві; **використовувати** отримані знання для аналізу тих чи інших явищ культури.

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

Таблиця 3 – Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

№ тижня	Тема лекції	Тема практичного заняття	Самостійна робота студентів		
			Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6
1	Етнографія України як наукова дисципліна: завдання, предмет і місце серед інших наук	Екскурсія до краєзнавчого музею м. Хмельницького. За умов дистанційного навчання, карантинних обмежень тощо здійснюється заміна на тему – Екскурсія – Віртуальний тур українськими музеями просто неба)	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№1	5	[1-3]
2	Походження та етнічний розвиток українців		Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до написання та презентація есе	11	[1-3; 11]
3	Історичні етнопоніми й етноніми (народоназви) українського народу	Хронологія головних етнічних подій в Україні	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№2	2	[1-3]
4	Формування української етнічної території		Опрацювання лекційного матеріалу	2	[1-3]
5	Етнографічне та антропологічне районування України	Етнорегіональна й національна символіка	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№3. Підготовка до ТКС№1	11	[1-3; 13]

1	2	3	4	5	6
6	Поселення, двір, житло українців		Опрацювання лекційного матеріалу	2	[1; 3; 11]
7	Традиційні шляхи сполучення і транспортні засоби	Житло в духовному світі селянина	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№4	2	[22; 23]
8	Громада і родина		Опрацювання лекційного матеріалу	2	[1; 3; 11]
9	Громадський та сімейний побут	Сімейні звичаї та обряди	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№5	2	[1; 3; 11]
10	Народні знання, вірування, традиції		Опрацювання лекційного матеріалу	2	[1; 3; 5; 14; 17-19; 21]
11	Свята й обряди календарного циклу	Свята й обряди календарного циклу	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№6	2	[1; 3; 5; 17]
12	Діалекти української мови		Опрацювання лекційного матеріалу	2	[1; 7; 8; 10]
13	Види та жанри українського фольклору	Український автентичний фольклор	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№7	2	[1; 4; 7; 8; 10]
14	Народна кухня. Традиції народного харчування.		Опрацювання лекційного матеріалу	2	[1; 5; 9; 20]
15	Народний одяг: символіка, класифікація, характеристика.	Обрядова їжа	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до виконання та презентації ПР№8	2	[1; 16]
16	Народний одяг: аксесуари, взуття, зачіски.		Опрацювання лекційного матеріалу	2	[1; 16]
17	Художні ремесла та промисли	Ткацтво та килимарство в Україні	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№9	2	[1; 24-26]
18	Традиційне виготовлення та обробка текстильних матеріалів і шкіри		Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до ТК№2	11	[1; 24-26]

Примітка*: Лекції проводяться щотижня, практичні заняття – через тиждень по дві години

Політика дисципліни

Організація освітнього процесу з дисципліни відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, освітній програмі та навчальному плану. Студент зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, творчу письмову роботу та інші домашні завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття студент зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відзвітувати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. До практичних занять студент має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Набуті особою знання з дисципліни або її окремих розділів у неформальній освіті зараховуються відповідно до Положення про порядок перезарахування результатів навчання у ХНУ (вебсайт

Університету (<https://khmnu.edu.ua/>): розділ «Нормативні документи», рубрика – «Положення», сторінка – «Положення про організацію освітньої діяльності»).

При виконанні творчої письмової роботи з дисципліни студент має дотримуватися політики доброчесності. У разі виявлення плагіату він отримує незадовільну оцінку і має виконати роботу за новою темою.

Критерії оцінювання результатів навчання

Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за **чотирибальною** шкалою відповідно до Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих **позитивно** з урахуванням коефіцієнта вагомості. Вагові коефіцієнти змінюються залежно від структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт.

Поточний контроль здійснюється під час лекційних та практичних занять, а також у дні проведення контрольних заходів, встановлених робочою програмою і графіком навчального процесу. Оцінка, яка виставляється за практичне заняття, складається з таких елементів: усне опитування студентів перед допуском до виконання практичної роботи; знання теоретичного матеріалу з теми; якість оформлення практичної роботи; вільне володіння студентом термінологією і уміння обґрунтувати прийняті рішення; своєчасна презентація результатів практичної роботи.

При цьому використовуються методи поточного контролю: усне опитування перед допуском до практичного заняття; презентація результатів практичної роботи; тестовий контроль теоретичного матеріалу з теми; презентація есе (творчої письмової роботи).

При виведенні підсумкової семестрової оцінки враховуються результати як поточного контролю, так і підсумкового контрольного заходу, який проводиться тестуванням з усього матеріалу дисципліни. Студент, який набрав позитивний середньозважений бал за поточну роботу і не здав підсумковий контрольний захід (залік), вважається нестигаючим. Засвоєння студентом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється тестуванням.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота									Самостійна робота			Семестровий контроль, залік	
Практичні роботи №:									Тестовий контроль:		Творча письмова робота		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	T 1-9	T 10-18	Есе		
VK*:									0,4		0,2	0,2	За рейтингом

Умовні позначення: T – тема дисципліни; VK – ваговий коефіцієнт.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів заочної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота	Самостійна, індивідуальна робота			Семестровий контроль (залік)
Практичні заняття	Контрольна робота		Контрольні заходи	За рейтингом
	Якість виконання	Захист	Тестовий контроль	
VK* 0,2	0,4	0,1	0,3	

Розподіл вагових коефіцієнтів для складових творчої письмової роботи

Якість виконання		Якість презентації роботи	
Відповідність темі творчої письмової роботи, її структурі та якість оформлення текстової частини	Повнота розкриття теми	Доповідь (презентація, зміст та якість слайдів)	Відповідь на запитання (захист)
0,1	0,4	0,1	0,4

Оцінювання тестових завдань

Тематичний тест для кожного студента складається з тридцяти тестових завдань, кожне з яких оцінюється одним балом. Максимальна сума балів, яку може набрати студент, складає 30.

Оцінювання здійснюється за **чотирибальною** шкалою.

Відповідність набраних балів за тестове завдання оцінці, що виставляється студенту:

Сума балів за тестові завдання	1–17	18–22	23–28	29–30
Оцінка за 4-бальною шкалою	2	3	4	5

На тестування відводиться 35 хвилин. Правильні відповіді студент записує у талоні відповідей. Студент може також пройти тестування і в он-лайн режимі у модульному середовищі для навчання MOODLE.

При отриманні негативної оцінки тест слід перездати до терміну наступного контролю.

Підсумковий тест (для заочної форми навчання) для кожного студента складається з сорока тестових завдань, кожне з яких оцінюється одним балом. Максимальна сума балів, яку може набрати студент, складає 40.

Оцінювання здійснюється за **чотирибальною** шкалою.

Відповідність набраних балів за тестове завдання оцінці, що виставляється студенту:

Сума балів за тестові завдання	1–23	24–29	30–37	38–40
Оцінка за 4-бальною шкалою	2	3	4	5

На тестування відводиться 45 хвилин. Правильні відповіді студент записує у талоні відповідей. Студент може також пройти тестування і в онлайн режимі у модульному середовищі для навчання MOODLE.

Підсумкова семестрова оцінка за інституційною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до електронного журналу. Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС наведені у таблиці.

Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Інституційна інтервальна шкала балів	Інституційна оцінка, критерії оцінювання		
A	4,75–5,00	5	Зараховано	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навичок
B	4,25–4,74	4		Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками
C	3,75–4,24	4		Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками
D	3,25–3,74	3		Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією
E	3,00–3,24	3		Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
FX	2,00–2,99	2	Незараховано	Незадовільно – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни
F	0,00–1,99	2		Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни

Залік виставляється, якщо середньозважений бал, який отримав студент з дисципліни, знаходиться у межах від 3,00 до 5,00 балів. При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «зараховано», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом кількості балів відповідно до таблиці Співвідношення.

Питання для підсумкового контролю з дисципліни

1. Поняття «етнос» та «етнографія».
2. Вирізнення українського народу із давньоруської етнополітичної спільноти.
3. Український етнос в умовах кризи давньоруської державності та золото-ординського поневолення.
4. Український етнос у XIV – другій половині XVI ст.
5. Національне відродження другої половини XVI – першої половини XVII ст. і етнічний розвиток українців.
6. Доба занепаду національних форм державності та професійної культури.
7. Теорії походження терміна «Україна».
8. Етнотопонім «Україна»: від локального до загальноетнічного.
9. Причини відмови українців від етноніма «русини».
10. Побутування етнонімів з коренем «русь» на теренах Закарпаття: від середньовіччя до сьогодення. Проблема політичного русинства.
11. Етнополітичні назви регіонів України.
12. Термін «Мала Русь»: історія набуття негативних конотацій.
13. Джерела до дослідження питання становлення української етнічної межі на західному, південно-західному й північному напрямках.
14. Роль релігійного та мовного маркерів у розмежуванні етнічних територій українців та сусідніх народів (поляків, угорців, румунів, молдаван, білорусів та росіян).
15. Роль козацтва в процесі української колонізації території Слобожанщини та Півдня України.
16. Іноетнічний елемент у структурі населення Слобожанщини та Півдня України.
17. Етнографічні групи та історико-етнографічні зони (регіони).
18. Історико-етнографічні райони України та етнографічні групи українського народу.
20. Історія антропологічних досліджень українців.
21. Антропологічне районування України та прикмети сучасних українців.
22. Основи народних знань.
23. Космогонічні знання і міфи українців.
24. Система народних поглядів і знань у галузі медицини.
25. Народна ботаніка і зоологія.
26. Українська народна метеорологія та календар.
27. Свята й обряди календарного циклу.
28. Особливості матеріальної культури українців.
29. Типи поселення, народна архітектура, житло, господарські будівлі, громадські та виробничі споруди.
30. Інтер'єр української хати, декоративно-художнє оздоблення.
31. Історичні джерела про сільські громади.
32. Організація та господарські функції селянської громади в Україні.
33. Громадське життя і звичаї українського села в другій половині XIX – першій половині XX ст.
34. Історичні відомості про сім'ю (вибір пари і шлюб, типи і структура сім'ї, внутрішньо родинні стосунки, виховання дітей у сім'ї, сімейні відносини).
35. Сімейні звичаї та обряди (весільна обрядовість; звичаї й обряди, пов'язані з народженням дитини).
36. Говірки, говори та наріччя (говори північного, південно-західного, південно-східного наріччя).
37. Фольклор (основні ознаки фольклору; структура, жанровий склад українського фольклору; віршовий фольклор; прозовий фольклор побутування і розвиток фольклору в наш час; музичний фольклор).
38. Функції одягу. Класифікація народного одягу.
39. Українські сорочки (чоловічі, дитячі, жіночі).
40. Український поясний одяг (чоловічий, жіночий).

41. Нагрудний український одяг.
42. Верхній одяг.
43. Пояси. Взуття.
44. Жіночі зачіски. Головні убори та прикраси.
45. Чоловічі зачіски, головні убори та прикраси.
46. Народна кухня.
47. Щоденна їжа.
48. Святкова та обрядова їжа.
49. Режим та етикет харчування, основні харчові заборони.
50. Художні ремесла та промисли українців.
51. Традиційні шляхи сполучення і транспортні засоби.

Рекомендована література

Основна

1. Етнографія українців: навч. посібн. / за ред. проф. С.А. Макаруча; вид. 3-є, перероб. і доп. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. – 711 с.
2. Лозко Г. Етнологія України. Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Г. Лозко. – К.: «АртЕк». – 2001. – 304с.
3. Баран В.Д., Баран Я.В. Історичні витоки українського народу / В.Д. Баран, Я.В. Баран. – К.: Генеза, 2005. – 208 с.

Додаткова

1. Фольклорна спадщина та етнографія: шляхи збереження і розвитку: матеріали обласної науково-практ. конф. – Хмельницький: Упр. культури Хмельниц. облдержадмін. – 2005. – 144 с.
2. Ковалевський О.В. Українські традиції / О.В. Ковалевський. – Харків: Фоліо, 2003. – 573 с.
3. Глуховцева К. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнословобожанських говірок / К. Глуховцева. – Луганськ, 2003. – 182 с.
4. Кирчів Р.Ф. Із фольклорних регіонів України. Нариси й статті / Р.Ф. Кирчів. – Львів, 2002. – 349 с.
5. Кожоляно Г. Народознавство Буковини. Народна їжа українців: навч. посібн. – Чернівці, 2000. – 104 с.
6. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська народна словесність: посібн. для студентів вищих навчальних закладів / М.Б. Лановик, З.Б. Лановик. – Львів, 2000. – 161 с.
7. Лемківщина: Іст.-етнограф. дослідження: У 2 т. / За ред. С.П. Павлюка. – Львів, 2000. – Т. 1. – 2002. – Т. 2.
8. Максимович М.М. Дні та місяці українського селянина / М.М. Максимович. – К., 2002. – 189 с.
9. Сегеда С.П. Антропологічний склад українського народу. Етногенетичний аспект / С.П. Сегеда. – К., 2001. – 254 с.
10. Чеховський І.Г. Демоніологічні вірування і народний календар українців Карпатського регіону / І.Г. Чеховський. – Чернівці, 2001. – 303 с.
11. Український народний костюм: історія, значення, традиції [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://ua.ua.top/10544/>.
12. Білан М.М., Стельмашук Г. Г. Український стрій / М.М. Білан, Г.Г.Стельмашук. – Львів, 2000. – 314 с.
13. Борисенко В.К. Традиції і життєдіяльність етносу. На матеріалах святково-обрядової культури українців / В.К. Борисенко. – К., 2000. – 191 с.
14. Гузій Р.Б. Похоронні звичаї та обряди українців Карпат (XIX-XX ст.) // Автореф. канд. дис. – Львів, 2002.
15. Історія української культури: В 5 т. – К., 2001. – Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII століття.
16. Кожоляно Г. Народознавство Буковини. Народна їжа українців: навч. посібн. – Чернівці, 2000. – 104 с.
17. Колесса Ф. Вірування про душу й загробне життя в українській похоронній і поминальній обрядності // Зап. Наук. т-ва ім. Т. Шевченка. – Т. 242. – Львів, 2001. – Т. 242. Праці

секції етнографії і фольклористики.

18. Глушко. М.С. Традиційна культура. Транспорт [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Україна-Українці. Кн. 1 / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2018. – 608 с.. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=tradytsijna_kultura_transpor.

19. Сухопутні шляхи сполучення і транспорт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://about-ukraine.com/suhoputni-shlyahi-spoluchennya-i-transport/>.

20. Традиційні ремесла [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://authenticukraine.com.ua/traditions-crafts>

21. Види народних ремесел та художніх промислів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/11525/>.

22. Народні ремесла [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://traditions.in.ua/remesla>.

Інформаційні ресурси

1. Модульне середовище для навчання. Режим доступу : <https://msn.khmnu.edu.ua/>.
2. Електронна бібліотека університету. Режим доступу : <http://library.khmnu.edu.ua/>.
3. Репозитарій ХНУ. Режим доступу : <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/?locale=uk>.